

A pápai Jókai-kultusz emlékei

KULTUSZTÖRTÉNET KERETÉBEN azt vizsgálja a kutató, hogy egy-egy múltbéli esemény vagy a személy hogyan él tovább az emlékezetben, a tárgyi emlékekben, illetve, hogy az utókor milyen módon viszonyul hozzá. A kultusztörténeti kutatások segítségével bepillantunk egy-egy kor társadalmába, gondolkodásmódjába és érzélemvilágába.

Az *irodalmi kultusz* egy kiemelkedő író, költő vagy mű iránti, nagyfokú tiszteletet és csodálatot kifejező jelenség, amely nem csupán az irodalmi értékelésre korlátozódik, hanem társadalmi és történelmi szintre is emelkedik, részesévé válik a nemzeti identitásnak. Jellemzője, hogy az író személyét és/vagy a művét mitizálja, az életmű és a személyes sors összefonódik, illetve a művek gyakori idézése és (át)értelmezése a mindenkori kulturális és politikai kontextus része. Jellemzőit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- *Identitásképző szerep*: Segít az irodalmi hagyomány, a nemzeti irodalom, sőt, tágabb értelemben a nemzeti identitás megteremtésében és fenntartásában.
- *Mitizálás*: A kultusz tárgyává vált író vagy költő alakja gyakran mitikus szintre emelkedik, élete és művei összefonódnak.
- *Folytonos újraértelmezés*: A kultusz nem statikus jelenség; a műveket és az írókat folyamatosan újraolvassák, felhasználva a mindenkori társadalmi, politikai és kulturális viszonyoknak megfelelően.
- *„Kisajátítási kísérletek”*: Különböző csoportok próbálják magukénak érezni vagy felhasználni az adott irodalmi alakot/alkotást a saját ideológiájuk vagy céljaik érdekében.
- *Ritualizált cselekvések*: Az irodalmi kultuszhoz olyan rituálék kapcsolódhatnak, mint az évfordulók megünneplése, szobrok, emléktáblák, különböző emlékjelek állítása stb.

Jókai Mórral kapcsolatban rendkívül szerteágazó, sokrétű kultusztörténeti vonatkozásokról beszélhetünk. A Jókai halála óta eltelt 121 év alatt hihetetlen mennyiségű vele kapcsolatos emlék halmozódott fel. A mai napon arra vállalkozunk, hogy a Pápa városával kapcsolatos Jókai- emlékeket szedjük csokorba, azokat is időhatár közé szorítva, amely időhatárt az 1880-as és az 2018-as évszámok jelölnek ki. 1880-ban avatták fel diákkori lakóházán az emléktáblát, 2018-ban, pápai díszpolgárrá választásának és a róla elnevezett utca felavatásának 125. évfordulóján pedig helyi emlékévet, s azon belül megemlékezés-sorozatot rendeztek.

Jókai testvére, *Jókay Eszter* a Kollégium tanárához, *Vály/Váli Ferenchez* ment feleségül és lányuk, *Váli Mari* Jókai első életrajzírójának tekinthető. Az itt töltött tanulmányi időn (1841/42. tanév) túl ezek a családi kapcsolatok határozták meg Jókai és Pápa kapcsolatát, illetve annak minőségét. Az 1874-től rendszeresen megjelenő helyi sajtóban (*Pápai Lapok*) rendre beszámoltak arról, hogy Jókai Mór mikor és mennyi időt töltött rokonainál. 1879 szeptemberében pl. teljes csendben, előre nem jelezve érkezett feleségével Pápára, megérkezésének híre azonban futótűzként terjedt el a városban. Délután *Fenyvessy Ferenc* kalauzolásával megtekintették a várkert üvegházát, végigkocsiztak az egész angolparkon. Este a Kaszinó kertjében „közvacsora” volt, amelyen az ünnepelt író feleségével és *gróf Esterházy Móriccal* jelent meg. Éjjelkor éjjeli zenét adtak, majd másnap Jókaiék elutaztak a városból.

Ehhez hasonló esetek később is előfordultak. A pápaiak úgy érezték, hogy Jókai hazajön, amikor Pápára látogat. Talán ez az érzés inspirálhatta tisztelőit arra, hogy a házat – az egykori Klára-házat, *Horváth Lajos* jogász lakóházát – még Jókai életében emléktáblával jelöljék meg. Ennek a története a következő.

A JÓKAI EGYKORI LAKÓHÁZÁN FELAVATOTT EMLÉKTÁBLA (1880. JÚLIUS 18.)

1880-ban Pápán összeül néhány nagy tekintélyű közéleti férfiú, és arról beszélgetnek, hogy a házat, amelyben Jókai 1841/42-ben lakott, emléktáblával kellene megjelölni. 1880. május 22-én a Jókai-tisztelők megbeszélést tartottak, amelyen egy bizottságot alakítottak. A bizottság feladatául az emléktáblaavató ünnepség megszervezését jelölték meg. Ennek a testületnek a tagjai: *Antal Gábor*, *Bánfi János*, *Fenyvessy Ferenc*, *Gyurácz Ferenc* evangélikus lelkész, *Herz Dávid* rajztanár-festőművész, *Horváth Lajos* (Klára Sándor leszármazottja) a Pápai

Lapok szerkesztője, *Kis Gábor* református lelkész, *Kiss László* uradalmi jószágigazgató, *dr. Koritschner Lipót*, *Kövi József*, *Mészáros Károly*, *Néger Ágoston* apátplébános, *Osváld Dániel*, *P. Szabó Károly*, *Szilágyi József*, *Szeglethy György*, *Szokoly Ignác*, *Steinberger Lipót*, *Újváry Ferenc*, *Zarka Dénes*, *Váli Ferenc* tanár, *Wajdits Károly* könyvkereskedő, *Voyta Adolf* építész, *Woita József*, a Pápai Takarékpénztár Rt. elnöke. A sorban a pápai vezető réteg legjelesebb tagjai szerepelnek. Ez a bizottság, amelynek ők 24-en tagjai lettek, 1880. május 26-án tartotta alakuló ülését. Ezen az ülésen elnökké Gyuráts Ferencet, alelnökké Fenyvessy Ferencet, jegyzőjévé Horváth Lajost választották. Kitűzték az emléktábla-avató ünnepség időpontját is 1880. július 18-ára. A részletes program kidolgozására az előbb említett tisztségviselőkön kívül Bánfi Jánost és dr. Koritschner Lipótot kérték fel.

A Pápai Lapokban folyamatosan hírt adtak az előkészületekről. Itt jelent meg a város nagyközönségének szóló meghívó (június 20.), és ugyancsak e lap hasábjain olvashatunk arról, hogy számos fővárosi és szomszédos megyéből érkező küldöttség jelezte részvételi szándékát (július 4.) A rendezőség reméli, hogy sikerül az ünnepségtől mindenféle politikai megnyilvánulást távol tartani és kizárólag irodalmi ünneppé avatni. (Ezt akár ma is írhatták volna...) Július 11-én még úgy tudták a szervezők és a hírlapi tudósítók, hogy az ünnepélyen maga Jókai Mór is jelen lesz. *„Budapestről Győr felé a déli vonattal jönnek, így az emléktábla leleplezésénél ugyan nem lesznek jelen, de a banketten már szerencsénk lesz a kedves vendégeket üdvözölhetni.”* (1880. július 11.)

Reményükben azonban csalódnuk kellett, mert az ünnepelt maga helyett Balatonfüredről két levelet küldött (illetve rokonát, Hegedüs Sándort, mint személyes megbízottját). Az egyik levelet Fenyvessy Ferencnek, a másikat Horváth Lajos jogtanárnak címezte. Fenyvessyhez, mint személyes barátjához intézett sorait így kezdte Jókai: *„Szeretett jó barátom! Azon kedves levelére, melyben engem családommal együtt szíves volt meghívni a Pápán rendezendő emléktáblai ünnepélyre, megkísértek kiengesztelő vádaszt adni. Kiengesztelőt azért, mert én azon az ünnepélyen jelen nem lehetek. Először is úgy meghűtöttem magamat (ebben a nagy melegben nyári fejemet viselem¹ s az mingyárt rheumát kap), hogy nem bírom egyik fogamat a másikhoz értetni; s aki most meg akarja szalajtani, csak azt mondja, hogy menjek valahová bankettre! —*

¹ A korabeli lapok közlése szerint Jókai 1871. március 28-án jelent meg először parókában a képviselőház ülésén (*A Hon*, 1871. március 29.). = A mi Jókaink. Irodalomtörténeti olvasókönyv Jókai Mór és Pápa város kapcsolatáról. Szerkesztette Mezei Zsolt. Pápa, 2025. 136.

De hogyha bár olyan föltétlen ura volnék is mind a harminckét fogamnak, mint akkor, mikor még a derék Klára Mariska főzte lakomához voltam mindennap hivatalos, még akkor sem mennék el Pápára azon a napon, amelyen az én nevemre vonatkozó emléktábla lesz ott felavatva. Amik ily emlékörkítő ünnepélyeknél elmondatnak, azok mind olyan dolgok, amiket magának az érdekeltnek már csak a föld alul szabad végighallgatni. Még azt is nehéz kiállni, ha az embert szemtől szembe szidják; hát még ha szembe feldicsérik: — ez csak leköszönt minisztereknek jár ki — mint büntetés-súlyosbítás. (...)”

Ezután a levélíró részletesen földézi pápai diákkori emlékeit, elmondja, hogyan nyerte meg a Képzőtársaság egy aranyát pályamunkájával, kik voltak a legjobb barátai. Ebben a levélben szerepel az a híressé vált mondat, amely a Március 15. téren álló mellszobrának talapzatán is olvasható: *„Áldott legyen a láng, mely utamra rávilágított, áldott legyen a kéz, mely arra rávezetett!”* Jókai azt is mentséggént hozta fel az ünnepségtől való távolmaradására, hogy hamarosan esedékes lesz két kedves tanárának, Váli Ferencnek és Tarczy Lajosnak az 50 éves tanári jubileuma; ezeken pedig mindenképpen részt kíván venni. A levelet — Jókai kifejezett kívánságára — a Pápai Lapokban leközölték, hogy távolmaradásának okát és pápai emlékeit minden olvasó megismerhesse.

Ehhez szorosan kapcsolódik a másik, Horváth Lajoshoz írott levél (megjelent a Pápai Lapok 1894. január 28-i számában.) Ebből is idézünk: *„...nyugodtnak érzem magamat az iránt, hogy ami napjaim még hátra vannak, azok sem fognak olyan foltot illeszteni életem folyására, amiért önnek a házfalát valaha sárral dobálja meg a nemzet; de mégis ez az emlékkő senkire nézve sem annyira emlékeztető, mint énrám, akinek napról napra ügyelnem kell, hogy abból még csak egy darabka is le ne csorbuljon. (...)”*

Pápa büszke lehet arra, hogy az első volt a hazában, ahol Jókainak — még életében — emléktáblát állítottak.²

Aztán elérkezett július 18-a: a pápai közönséget a bizottság által összeállított gazdag program várta. Az emléktábla — amely Fellner Jakab helybeli kőfaragó keze munkája — szürke gránitból készült és rajta ez a felirat állt: *„Itt lakott Jókai Mór 1841/42.”* A tábla mögötti üregben elhelyezték a legfrissebb Veszprém megyei lapok egy-egy számát, az ünnepélyre vonatkozó nyomtatványokat, a rendezőbizottság névsorát, Jókai Mór ifjúkori arcképét és a lakóház régi és új rajzát. A jeles napon már délelőtt 10 órától fogva gyülekezett a nép a Hosszú

² Még a szülővárost, Komáromot is megelőzte Pápa, mert a komáromi szülőházat csak a következő évben, 1881-ben jelölték meg emléktáblával.

utca 972. számú ház előtt, az ott fölállított díszes alkalmi sátor körül. Pontban 11 órakor fölzendült a főiskolai énekharé éneke: a Szózat hangjai után Gyurátz Ferenc evangélikus lelkész, a rendezőbizottság elnöke lépett a közönség elé. Ünnepi beszédében az ünnepély indokoltágáról beszélt és arról, hogy mennyire fontos: ne csak a koporsók számára legyen koszorúnk, ne csak holtában ismerjük el a nagyságot, hanem a valódi érdem előtt még életében hajtsuk meg az elismerés lobogóját. Az elnöki beszéd után Mészáros Károly lépett elő és Soós Lajos fiatal joghallgató „A költő” című alkalmi ódáját szavalta el nagy sikerrel. Utána a polgári dalkör énekelte a Himnusz, majd Oroszi Jenő papnövendék mondta el Petőfi Sándor „Jókai Mórhoz” címzett versét. Az emléktáblaavató ünnepséget Fenyvessy Ferenc zárta be, hangsúlyozva, hogy a felavatott emlék elsősorban nem Jókai, hanem a város hírnevét emeli.

1. kép

Az 1880. július 18-án felavatott emléktábla

Az ünneplő közönséget a Griff-fogadó dísztermében terített asztalok várták. Fenyvessy Ferenc javaslatára Jókaihoz a következő táviratot küldték Balatonfüredre: „Jókai Mór városunk szívvel-lélekkel ünnepeltjét szívből, lélekből üdvözlük a Pápán összegyűlt, ünneplők.” Hamarosan a választávirat is megérkezett: „Rólam kegyesen megemlékező szeretteimnek legmélyebb hálámat, síríg tartó hűséges ragaszkodásomat kérem kifejeztetni. Lelkemben önök közt jelen — Áldás mindnyájukra! Jókai Mór.”

A VÁROSI SZÍNHÁZ FELAVATÁSA
(1881. DECEMBER 7.)

A pápai kőszínházat Voyta Adolf (1834–1923) tervei alapján 22 ezer forintos költséggel építtette a város. A munkák 1881. május 9-én kezdődtek, az új épület ünnepélyes átadására december 7-én este 6 órakor került sor. A díszelőadáson Müller Ottó helybéli karnagy ünnepi nyitányát és a Himnuszot követően hangzott el Jókai „prológ”-ja Feleki Miklósnak, a nemzeti színház művészenek tolmácsolásában.³ — „A komáromi Jókai ünnepélyről örvendetes hírt hoztak a pápai küldöttek. Ugyanis ez alkalommal adta tudtára Hegedűs Sándor orsz[ággyűlési] képviselő úr az egyik küldöttnek, Horváth Lajosnak — előleges kérdés és kérés folytán —, hogy koszorús költőnk, Jókai Mór szíves lesz a pápai színház megnyitására a prologot megírni és ugyanez alkalommal Hegedűs Sándor úr kezdeményezésére felkérte a magyar színművészet egyik kimagasló alakja, Feleki Miklós a prológ elszaválására, ki azt szintén szíves volt megígérni. A magyar irodalom és művészet ily képviselőinek közreműködése mellett most már csak a pápai közönségtől függ, hogy a színház megnyitását igazi nemzeti ünneppé tegye. Ismerve városunk polgárainak hazafiságát, a sikert már előre is üdvözölhetjük. — Így legyen!”⁴ (*Pápa Lapok* 1881. o8. 28.) — A költemény (apróbb változtatásokkal) megjelent *A Hon* december 8-i és a *Vasárnapi Ujság* december 11-i számában is, valamint *Jókai Mór összes művei: Nemzeti Kiadás*. XCVIII kötet (Költemények, 1.) Bp., Révai, 1911. c. kötet 392–395. lapjain. Őskiadásnak az *Emléklapok*ban megjelent változat tekinthető.

Részlet a versből:

(...)

Te láttad azt az elmúlt szép, dicső kort,
Oh Pápa város népe hajdanán,
Öreg művészek most is emlegetnek
Mily nap meleggel ébresztéd csíráit
Mi sarjadó magyar művészetünknek.

³ Lásd erről: *Emléklapok az állandó színház megnyitása alkalmából Pápán, 1881. évi december hó 7-ik napján*. Pápa, 1881. (Reprint: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1997), valamint: *Voyta Adolf visszaemlékezései*. (Sajtó alá rendezte Hudi József) Pápa, 2012.

⁴ *Pápai Lapok* 1881. o8. 28.

Nem pihenője, otthona valál.
A színművész, miként a napraforgó,
Bár merre járt, tehozzád visszafordult.
A két hazában úgy, miként te nálad,
Nem volt megértve, nem volt úgy szeretve. —

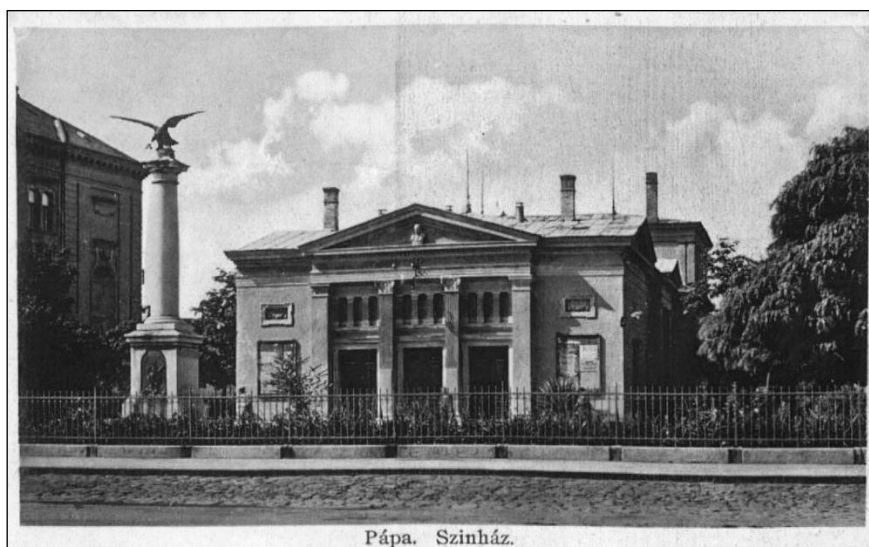
Ezért vettem le még egyszer, utolszor
Rossz kobzomat: hogy ünnepélyeden
E búskomornak született prologot,
Mint utolsómat elkeserni jöjjek.
Hiszem, hogy a te díszes csarnokod
Azzá lesz, amivé emelni szántad:
Nemes művészet fészke, amiben
Új nemzedék megihletett sarjadékát
Hű⁵ honszerelm s erény tisztító⁶ ízlés
Méltó utódokká neveli föl.

Hiszem, hogy a te díszes csarnokod
Lesz menhelye azoknak a dicsőeknek,
A kik inkább választják a nemes
Koldusbotot és a babérfüzért,
Miként a thyrsust⁷ s szőlő koszorút.
Hiszem, hogy a ledér divatművészet
Fattyú szülőtteit nem ápolod —
— Soká. Olympnak magas Istenei
Oltalmazzák meg új szentélyedet,
S a honszeretet tartsa fenn sokáig!
(...)

⁵ A Nemzeti Kiadásban: *hű*.

⁶ A Nemzeti Kiadásban: *aranytisztító*.

⁷ thyrsus (latin) = az ókori képzőművészetben Dionüszosz kísérőinek, a menádoknak és bacchánsnőknek kezében levő, repkénnyel és szőlőlevelekkel körbefuttatott bot, mely fenyőtobozban végződik.

2. kép

A városi színház 1925 és 1931 között viselte Jókai nevét

A JÓKAI KÖR MEGALAKULÁSA (1893. MÁJUS 28.),
JÓKAI MÓR PÁPAI DÍSZPOLGÁRRÁ VÁLASZTÁSA (1893. JÚNIUS 3.)
ÉS A JÓKAI UTCA ELNEVEZÉSE (1894. JANUÁR 28.)

Egy évvel Jókai Mór 50 éves írói jubileuma előtt az író kultuszát mindig is ápoló Pápa egyik képviselője, a fentebb is emlegetett Horváth Lajos javaslatot tett egy irodalmi egyesület megalapítására, amely Jókai nevét viselné. Az éppen válsággal küszködő Pápavidéki Közművelődési Egyesület helyébe hihetetlenül rövid idő alatt született meg a *Jókai Kör*, a nagy író jubileumának tiszteletére. Az 1893. május 28-án a városi színházban tartott alakuló ülésen 269 személy kérte felvételét az új egyesületbe, de a létszám csakhamar 300 fölé emelkedett. Az alakuló ülésen megválasztott tisztségviselőket az első hivatalos közgyűlésen (1893. november 19.) is megerősítették posztjukon. Az irodalmi, színházi, zene- és képzőművészeti szakosztállyal működő kör első elnöke dr. Fenyvessy Ferenc, alelnökei Gyurácz Ferenc és Szilágyi József lettek. A titkári teendőket a Református Főiskola nagy tekintélyű tanárára, *dr. Kapossy Luciánra* bízták. A Kör fővédnöke természetesen a névadó, Jókai Mór volt haláláig.

A Jókai Kör alakuló díszközgyűlésén *Teufel Mihály* ügyvéd javasolta, hogy Pápa város válassza meg Jókai Mórt díszpolgárnak⁸ és róla utcát vagy teret nevezzen el. A gondolat egyhangú helyeslésre talált és Kapossy Luciánt bízták meg a javaslat kidolgozásával. Az indítvány néhány nap alatt elkészült és a városi képviselőtestület 1893. június 3-án tartott ülésén — Horváth Lajos előterjesztésére — a testület Jókai Mórt egyhangúlag megválasztotta Pápa város díszpolgárának. A díszpolgári oklevelet *Herz Dávid* rajtanár készítette el, *Mayer Adolf* könyvkötő pedig vörös-kék bársonyba kötötte.⁹

Az okiratot 1894. január 6-án, a Jókai Mór 50 éves írói jubileumán tartott budapesti rendezvények alkalmával adta át a városi küldöttség. Jókai meghátodva vette át a díszes albumot, majd néhány nap múlva köszönő táviratot küldött *Osváld Dániel* polgármesternek. Ugyanezen a napon (január 6.) *Kis Ernő* főgimnáziumi tanár írt méltató cikket a *Pápai Hírlap*, *Kapossy Lucián* a *Dunántúli Protestáns Lap* első oldalán.

Néhány héttel később, január 27–28-án a Jókai Kör nagyszabású ünnepségsorozatot szervezett Jókai Mór írói jubileumának 50 éves évfordulójára. Két díszelőadást rendeztek. A szombat esti műsor programja *Erkel*: Hunyadi László című operájának nyitányával kezdődött, majd *Komócsy József*, a Petőfi Társaság alelnöke saját ódáját szavalta el. Liszt Ferenc XII. magyar rapszódiaja is felhangzott Kiss József zenetanár előadásában, majd *Harmos Zoltán* egyfelvonásos vígjátékát, „*A nőülő férj*” című darabot mutatták be a Jókai Kör irodalmi szakosztályának amatőr színjátszói.

Másnap, vasárnap délután került sor a Jókai Mórról elnevezett utca felavatására. A képviselőtestület a díszpolgári cím odaítélésekor határozott arról, hogy a Református Főiskolával kezdődő (a helyén akkor még a Fehér Lóhoz címzett fogadó állt), és a Csóka vendéglő (ma: MOL-benzinkút) közötti útszakaszt, amelyet addig Belső Hosszú utcának hívtak, Jókai Mórról nevezik el. Ezen a januári vasárnap délutánon mintegy másfélezer ember gyülekezett a Blum-féle ház körül, ugyanis ennek a falán helyezték el az utcanévtáblát. A főiskolai énekkar elénekelte a Szózatot, Lampert Lajos főjegyző kihirdette a városi képviselőtestület határozatát, majd Gyurátz Ferenc mondott nagy hatású ünnepi beszédet és leleplezte a névtáblát. A polgári leányiskola tanulói a

⁸ A város Jókait megelőzően a következő személyeket tüntette ki díszpolgári címmel: Zimmermann János (1875), Kossuth Lajos (1887), Vaszary Kolos (1891). Bővebben lásd: H. SZABÓ Lajos: Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században. Pápa, 1998. (Jókai füzetek, 22.)

⁹ Az eredeti oklevelet a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi, a Pápai Református Gyűjteményekben egy fotómásolata látható.

saját adományaikból vásárolt díszes koszorút helyezték el, miközben *Hanauer Piroska* tanuló Jókaitól, a pápai diákról, mint a diákság példaképéről beszélt. Az ünnepség a Himnusszal ért véget.¹⁰

Ugyanezen a napon, vasárnap este 7 órakor került sor a második díszelőadásra a városi színházban. *Gáthy Zoltán* „Magyar nyitány”-a csendült fel, *Verdi*: „Álarcosbál” című operájából hangzottak el részletek. Jókai Mór „Holt költő szerelme” című melodrááját *Nagy Gabriella* adta elő. A díszelőadás után este 10 órakor a Jókai Kör vacsorát adott a Griff Szálló nagytermében.

Nyolc hónap alatt, 1893 májusa és 1894 januárja között Pápa olyan nagyszabású ünnepségeket rendezett egykori diákja tiszteletére, hogy azok akár a fővárosnak is díszére válhattak volna.

3. kép

2019. március 15-én avatták fel az utcanévadás emlékére készített bronz reliefet (Boros Zita alkotása)

SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁN RENDEZETT VÁROSI ÜNNEPSÉGEK (1925)

Nem volt kisebb volumenű az a rendezvénysorozat sem, amelyet Jókai születésének 100. évfordulója alkalmából rendeztek. A Pápán szerkesztett *Dunántúli Protestáns Lap* február 1-jei számában *Pongrácz József* teológiai tanár, könyvtárigazgató vezércikke jelent meg „Jókai üzenete” címmel, amelyben a szerző a

¹⁰ Talán szimbolikusnak is tekinthetjük, hogy ezt az utcát az elmúlt 130 év alatt mindig Jókai utcának hívták. Politikai kurzusok és társadalmi divatok változtak — de Jókai maradt.

Trianon utáni kábulatban a „Ne csüggedjete!” és „A hazát tettel szeressétek!” Jókai mondásokra irányítja a figyelmet. Itt olvasható Medgyasszay Vince: „*Jókaihoz*” címzett verse és Vass Vince: „*Jókai kálvinizmus*” című tanulmánya, amely később önállóan is megjelent. Ez a kiváló, ám méltatlanul elfeledett munka érdekes részleteit villantja föl azoknak a Jókai-opuszoknak, amelyekben a nagy író a vallással, a református magyar ember lelkivilágával foglalkozik. Kimutatja, hogy Jókai a kálvinizmust nemzetfenntartó erőnek tartja, és a XVI–XVII. században játszódó történelmi regényeiben ez az álláspont lépten-nyomon tetten érhető. A *Dunántúli Protestáns Lapnak* ebben a számában két Jókai-elbeszélés is olvasható: „*A szatyor*” című a szerző diákkorába, a komáromi kiskollégiumba viszi az olvasót, annak vallásos légkörét mutatja be, a másik pedig („*Melyiket a kilenc közül?*”) egy szegény kálvinista csizmadia esetét beszéli el, aki kilenc gyermekével karácsonyi dalokat énekel, ám az emeleten egyedül lakó, kilenc szobában unatkozó nagy úr fülét sérti ez az ének. Ezer forintot ad, csak maradjanak csöndben. Egy idő után azonban a nagy csöndben az apa halkán dúdolni kezdi a „*Krisztus Urunknak áldott születésén...*” kezdetű karácsonyi éneket, majd a gyermekei is bekapcsolódnak. Fölveszi az ezer forintot és visszaviszi az úrnak, mondván: „*Nagyságos jó uram! Instálom alássan, vegye vissza a pénzt, hadd ne legyen az enyim, hadd énekeljek én, mikor nekem tetszik; mert az több ezer forintnál.*”

A *Pápai Hírlap* február 14-ei számában Kőrös Endre főszerkesztő írt az előzőhöz hasonló gondolatiságú vezércikket „*Az évszázados Jókai*” címmel. Itt is megjelent az évfordulóra írott Medgyasszay-vers.

Február 18-án került sor a központi városi ünnepségre, amikor a pápai képviselőtestület Jókai születésének 100. évfordulója alkalmából díszközgyűlést tartott. *Tenzlinger József* polgármester nyitotta meg és zárta be a közgyűlést, amelyen *Kapossy Lucián* főiskolai tanár mondott elemző, irodalomtörténeti értékű beszédet Jókai prózaírói működéséről. Az elhangzott beszédek később nyomtatásban is megjelentek.

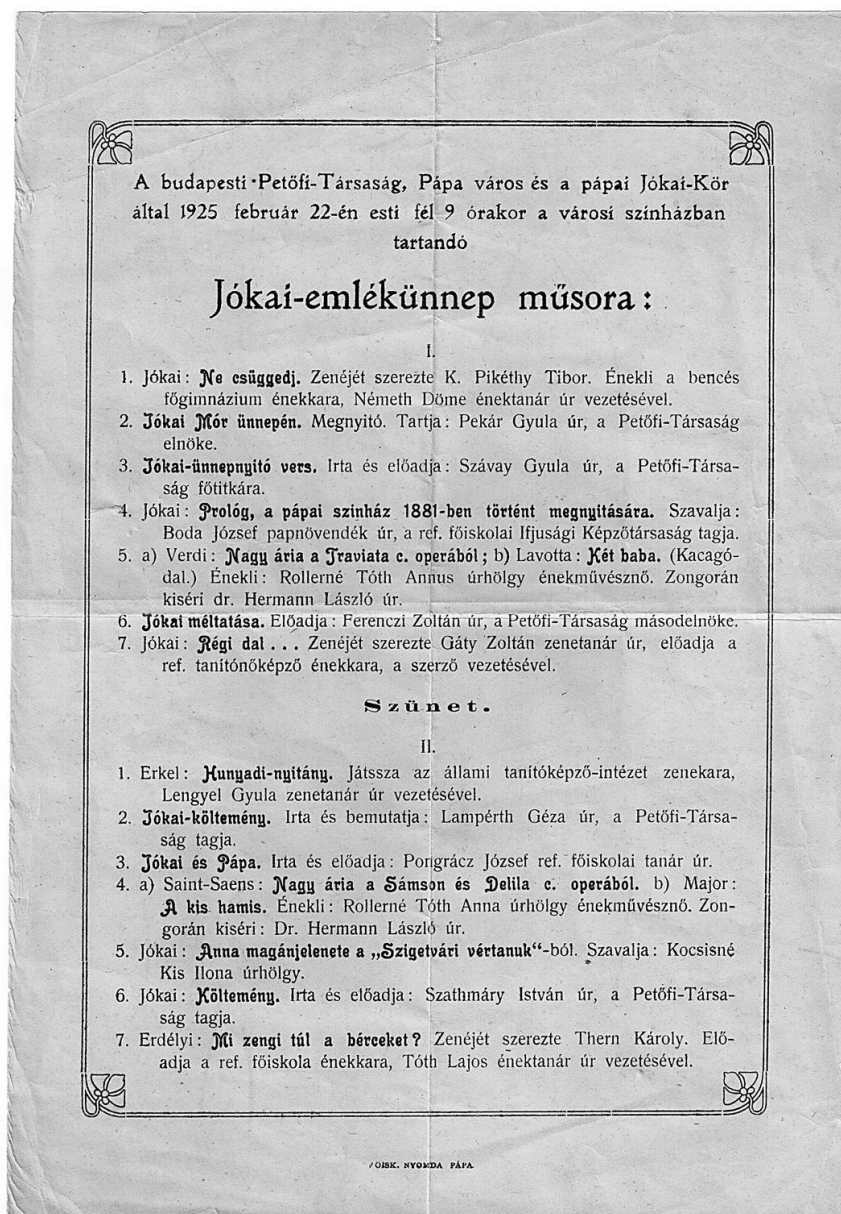
A Református Főiskola dísztermében 1925. március 15-én nyílt meg az a nagyszabású, különböző Jókai- emlékeket bemutató kiállítás, amelynek anyagát a *Jókay-Ihász család*, a Magyar Nemzeti Múzeum, a székesfehérvári főreáliskola, *Horváth Lajos* Veszprém vármegyei főjegyző, *Asztalos Béla* nyugalmazott komáromi alispán és a pápai Főiskola gyűjteményéből állították össze. A *Pongrácz József* rendezte kiállítást *Czeplédy Sándor* püspökhelyettes nyitotta meg és dicsérte a szervezőket, akik valóban nagy munkát végeztek az anyag össze-

állításával. (Megjegyzendő, hogy a *Pápai Hírlapban* már korábban — március 7-én — felhívták a város közönségét, hogy akinek a tulajdonában bármilyen Jókaival kapcsolatos emlék van, adja kölcsön erre a kiállításra.) Érdekességképpen érdemes felidézni néhány képet erről a tárlatról. A „*Jókai és Komárom*” feliratú tárlóban egy sereg tankönyv volt, amelyek Jókai diákkorát idézték. „*Jókai és Pápa*” címen négy tárlóban is gazdag anyagot helyeztek el: a Képzőtársaság Érdemkönyvét, a Tavasz-zsebkönyvet, a Képzőtársaság 1842. évi „öröm-ünnepélyének” programját, amelyen Petőfi elsőként, Jókai másodiknak szerepelt. A falakon körbe a Jókai által festett vagy rajzolt arcképek függtek, többek között édesanyja, *Váli Ferenc*, *Jókay Eszter*, *Pázmándy Dénes* és mások arcképei. De láthatta a nagyközönség édesapja, *Jókay József* ezüst zsebóráját, édesanyja karosszékét, Jókai Mór gyermekkori játékát és más érdekességeket. Művei közül sok első kiadás, illetve családtagjainak dedikált regény is szerepelt az anyagban. Szerencsénkre a kiállításra küldött ereklyék kéziratossága fennmaradt,¹¹ így a kollekciónak ma is rekonstruálható — legalábbis elméletben. A tárlat két héttig tartott nyitva: hétköznap délelőtt 11 és 13 óra, valamint délután 4 és 6 óra között, vasárnaponként 12-től 13-ig, délután 3-tól 6-ig látogathatta a közönség.

Jókai emlékének ápolása azonban ezzel még nem ért véget. A városi képviselőtestület augusztus 13-án tartott ülésén Jókai emlékére 250 aranykoronás ösztöndíjat alapított a református gimnázium növendékei számára. (DPL, 1925/38–39.). Október közepén a Városi Mérnökök Országos Szövetségének felhívása jelent meg a *Pápai Hírlapban* (1925. október 10.), amelyben Jókai-ligetek létrehozását javasolják. 400 db akácfacsemetéből állt volna egy-egy ilyen liget, amelynek közepében néhány év elteltével méheseket lehetne fölállítani. Az eladott méz árából Jókai ércszobrát állíthatnák föl, vagy a Jókai-összes nemzeti díszkiadását szerezhethék be. Jó ötlet volt, kár, hogy nem valósult meg.

A Jókai-centenárium utolsó pápai eseményére december 15-én került sor, amikor a Református Leányegyesület a színházban — amely ekkor már Jókai nevét viselte! — az „Egy magyar nábob” *Hevesi Sándor* által színpadra írt változatát mutatta be sikerrel. A darabot *Sándor Pál* gimnáziumi tanár rendezte. (*Pápai Hírlap* 1925. december 12.)

¹¹ Lásd: MEZEI Zsolt: A pápai Jókai-emléké = *Acta Papensia* XVIII (2018) 3–4. sz. 411–424.

4. kép

Az 1925. február 22-én tartott emlékünnepe programja egy korabeli nyomtatványon

Így zajlott le a centenáriumi év Pápán. Méltó volt a nagy íróhoz és a városhoz, mely egykor írói szülőhelye volt. A bevezetőben azt ígértük, hogy 1925-ig tekintjük át nagy vonalakban a pápai Jókai-kultusz történetét. Azonban nem állhatjuk meg, hogy ne emlékeztessünk arra, hogy 1931-ben, a Főiskola 400 éves jubileuma alkalmával a Jókai Színház előtt felavatták a két halhatatlan pápai diák, Jókai és Petőfi *Kisfaludi Strobl Zsigmond* alkotta szobrát. A szobrok felállítására már 1898-ban mozgalom indult Fenyvessy Ferenc főispán kezdeményezése nyomán. A szoboralapokhoz szükséges pénz előteremtésére Harmos Zoltán, a Jókai Kör alelnöke konkrét javaslatokat is kidolgozott (vö. PL, 1898. július 31.) A szobrok ügye később is többször előkerült, elsőként 1899-ben, Petőfi halálának 50. évfordulóján tervezték felállítani őket (vö. Pápai Újság, 1899. augusztus 6.), ez a terv azonban nem valósult meg. A két szobrot végül 1931-ben avatták fel *Horthy Miklós* kormányzó jelenlétében.

5. kép
Kisfaludi Strobl Zsigmond Jókai-mellszobra (1931)
a Március 15. téren

Visszatekintésünket egy verssel zárjuk. Ezt a verset nem egy ismert költő írta. Talán ez volt az egyetlen alkotása, lehet, hogy soha többé nem is írt életében verset. Igazából a szerző nevét sem tudjuk. Mindössze annyit tudunk, hogy egy felvidéki (talán komáromi?) görögkatolikus magyar diák lelkéből szakadtak föl ezek a sorok, valamikor az 1920-as években. Ezt a hatodikos gimnazistát a megszálló csehszlovák hatóság három év börtönre ítélte ezért a verséért, amelynek sorai Jókai leghíresebb regényeinek címét idézik:

JÓKAI

*Jövő század regényét megértük,
Jöttek utána bús Hétköznapiok.
Reménnyel éltünk mi, Gazdag szegények,
Rablott kincsen a Szegény gazdagok.*

*Aki a szívét a homlokán hordja,
Rab Ráby-módra tengődik csupán.
Arany embernek keserves a sorsa
A Politikai divatok után.*

*Enyim, tied, övé lett most az ország.
Magyar előidőkből nincsen napunk.
A Csataképek még előttünk állnak,
S a Szélcsend alatt kisírnak magunk.*

*Lesz-e idő, hogy kötünk Még egy csokrot,
Sok Névtelen vár, hogy gazdát cserél?
Öreg ember nem vén ember — bízunk:
Kánok utóda szenved, tűr, remél.*

*Hová lettek a Fekete gyémántok,
S a Kárpátok büszke hegysora?
Látod-e onnan, Jókai, az égből,
Hogy Erdélynek nincs már aranykora?*

*A kőszívű ember megtért fiához,
Magyar nábob is haj! kevés maradt.
De Egy az Isten s mi tudjuk, hogy él még
A Szabadság a magyar hó alatt.*

Mester, ha Te most itt lennél közöttünk,
Enyhítenéd-e szívünk bánatát?
Elmondanád, hogy *Mire megvénülünk*
Összeszedjük a szétszórt garmadát?

Te nagy szívednek ezüst hegedűjén
Egy szebb jövőről zengene a húr,
Végét jósolni *Szomorú napoknak*,
Hogy nem lesz köztünk több *Új földesúr*.

Neved nagyságát gyermekükbe oltják
A magyar anyák édes csókjai.
Öröm, dicsőség magyarnak születni,
Mert Te is magyar voltál, *Jókai!*

